

APROXIMACIÓ A TRENTA ANYS DE CULTURA CATALANA

RESUM

Parlament pronunciat en l'acte d'imposició de la Creu de Sant Ramon de Penyafort del Ministerio de Justicia al Sr. Josep Parera i Ripoll a l'auditori de Caixa Penedès, al Fòrum Berger-Balaguer de Vilafranca del Penedès, el dia 14 de gener del 2007.

ABSTRACT

Speech delivered during Sant Ramon de Penyafort's Cross conferment to Mr. Josep Parera i Ripoll by the Spanish Ministry of Justice at Caixa Penedès auditorium in Fòrum Berger-Balaguer, Vilafranca del Penedès, on 14th January 2007.

Il·lustríssim senyor alcalde, senyor Xavier Puigdollers, delegat del Ministeri de Justícia, senyor president de Caixa Penedès, Amics de Sant Raimon de Penyafort, senyor president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, senyores i senyors,

Les tres dècades que hem passat després de la dictadura són potser massa properes per poder fer-ne un balanç equitatiu, però d'antuvi hem de subratllar que la cultura catalana no començà el 1976, sinó que l'esforç de petits nuclis i personalitats —de l'interior i de l'exili— per “salvar els mots”, com digué el poeta, no van ésser en va. I penso que cal retre sempre un homenatge als feliços pocs que des dels anys quaranta van militar des de la clandestinitat per la llengua i la cultura, creant, per exemple, els Amics de la Poesia o redreçant l'Institut d'Estudis Catalans, fent classes de català, editant llibres religiosos, que també eren prohibits només per l'idioma, o publicant obres de bibliòfil, que passaven més fàcilment per la censura. La certa tolerància que va venir després va permetre mantenir la continuïtat, descobrir algun escriptor jove, reprendre el teatre en català o treballar en la formació de quadres. Però el mal que el règim va fer al país és en molts aspectes irreparable. No me'n planyo i no vull que em repeteixin la cançó del victimisme, però sí que ho constato. Llevat d'excepcions testimonials, cal remarcar que tres generacions de catalans d'origen i dues de nouvinguts van haver de fer l'escola només en castellà.

No obstant això, la recuperació que s'ha produït és impressionant i, per tant, ens podem permetre d'aguantar una petita cort d'hipercritics, de teòrics de la cultura, d'harúspexs que profetitzen i que vénen a dir que estem molt o bastant malament. Jeremies amb competència maldestre i sense grandesa d'ànim, afirmen amb rotunditat que hem baixat de nivell perquè no tenim cap Fabra, cap Carner, cap Riba, cap Sagarra, cap Salvat Papasseit, cap Josep Pla, cap Nicolau d'Olwer, ni cap Espriu.

Des d'una perspectiva no hipercrítica, penso que entre la nostra gent de lletres o entre els nostres humanistes actuals podem trobar noms semblants, potser no equivalents, a alguns dels que he anomenat. És evident que no comptem amb prou distància per fer judicis massa definitius. Ara bé, en el panorama cultural es poden distingir autors amb obra madura, però que llur mestratge està poc reconegut o no prou contrastat.

No oblidem que en aquestes crítiques negatives pesen sovint les discrepàncies estètiques, la pruija de sobresortir i fins i tot el fet que hi hagi tan pocs crítics professionals a la premsa que ajudin a anar construint un "cànon" —paraula de moda— i una jerarquia entre els nostres creadors i investigadors. La premsa, si parla de llibres en català, ho fa escassament i amb un desordre selectiu.

Perdoneu que en un dia de joia, de reconeixement envers un patrici, posi l'accent negatiu en uns quants esgarriacries, en aquells que tenen per lema "fot-li que som catalans", i als quals hem de considerar hereus de la tradició més grollera i poca-solta de Serafi Pitarra.

El 1976 no hi va haver, doncs, un esclat de sobte com si brollés la nostra cultura d'una deu amagada. No fou així perquè el règim estava molt estovat i ideològicament es trobava en liquidació. I, per tant, no tenia resposta per a les noves formes culturals. Les generacions que havien sentit parlar de la Guerra Civil havien anat fent de la nostra llengua i cultura una eina consistent que recollia l'estendard de les velles generacions i reprenia el millor esperit nacional d'abans del 1936.

Cal precisar que, en afliuixar-se tant l'encotillament oficial, van néixer moltes entitats noves. Recordem que el règim durant dècades dominava l'anomenada societat civil, no sols policíacament, sinó a través de disposicions administratives, i controlava les entitats culturals o de tota mena i posava traves perquè no se'n creessin de noves. El Govern Civil havia estat el centre de comandament per aturar la puixança de la nostra cultura.

Les velles entitats eren sobretot centres o casals culturals, que representaven l'esperit ateneuístic de sempre; eren privades, de l'Església o de l'ajuntament. Havien sobreviscut però calia renovar-les. Feia potser mig segle que hi havia les mateixes butaques, que la instal·lació elèctrica era obsoleta i perillosa, que els sanitaris eren impresentables i de vegades la teulada havia produït goteres. Tinc bona memòria de com a partir del 1981 venien entitats d'arreu de Catalunya a demanar diners per a fer activitats, però urgia més fer-hi obres. Jo era al Departament de Cultura i sóc testimoni de com un grup il·lusionat de socis preparava un pressupost modest, bona part del qual cobririen amb jornals de paleta, manobre, transportista, electricista, etc. La quantitat màxima de tres milions de pessetes que hi posava la Generalitat seria per arrodonir l'operació i sobretot per a fer-la possible. Diria que avui hi ha uns dos mil d'aquests locals, alguns amb teatre, que funcionen i on s'han multiplicat les activitats culturals i les de lleure. És un capítol de la nostra acció cultural que durant dècades es movia a marxa lenta; fins i tot hi havia locals que no es podien fer servir. Ara bé, com que els ateneus no llueixen com les grans exposicions, se'n parla poc. Però el teixit que han creat arreu de Catalunya és una eina de consolidació d'un redreçament que sovint va començar el 1976.

Un altre fenomen cultural que tampoc no té gaires altaveus és el de les revistes locals i comarcals. Fixem-nos que fins al 1976 no va ésser possible d'editar un diari en català. El darrer

havia plegat al gener del 1939. I ara en tenim més d'un, per bé que són menys en nombre que abans de la Guerra Civil...

Però les revistes de pobles i viles arriben en aquest moment a unes 500. Una xifra que no s'havia vist mai. El llibre recent de Josep Faulí, malauradament traspassat, *Repertori d'una recuperació. Premsa en català. 1939-1976*, recull des dels butlletins parroquials on hi havia algun text en català, fins a *Serra d'Or*, l'única revista important autoritzada des del 1964. Però en llur majoria són publicacions d'exili o clandestines. Cal dir que en els darrers deu anys el règim va afuixar les regnes, encara que moltes revistes bilingües van patir segrestaments o multes. Recordo que el 1950 a Vilafranca es va editar *Quaderns de poesia*, revista tolerada i que durà poc.

La situació actual amb mig miler de publicacions és un altre signe de la recuperació que vull remarcar en la meua reflexió d'avui. Tenen un caire cultural, social i esportiu i no hi manquen números monogràfics sobre un personatge local o bé breus articles erudits que ajuden a reconstruir un aspecte de la història del poble.

Si ens endinsem en el complex món del teatre, ens adonarem que s'han fet en català bones peces estrangeres amb actors de vegades autèntics divos. Bé que no acabin de convèncer tothom, comptem amb algunes companyies d'espectacle teatral que tenen molt d'èxit fora de Catalunya. I continua fent la seva feina l'anomenat teatre amateur que es representa en locals de viles o en barriades de ciutat.

En el camp de la música les corals de tota mena han crescut en nombre i l'ensenyament de la música a les escoles és molt més present que fa mig segle. Els festivals de música en trenta anys s'han més que doblat, però torno a subratllar que sense ajuts oficials una part dels festivals no podrien sobreviure.

El conseller Max Cahner va encetar una política d'arxius comarcals que ha permès salvar molts materials dispersos o en risc de perdre's. Amb tantes guerres —la dels Segadors, la del Francès, les tres dels carlins i la del 1936— es van cremar o malmetre molts fons, públics i privats. Calia, tanmateix, una política des de l'administració catalana que fixés un programa a llarg termini. Encara avui no s'ha cobert tot el territori, però la política d'arxius, encetada el 1981, és absolutament vigent.

En el camp dels museus, a part dels particulars, en col·laboració de vegades amb entitats financeres, com és el cas de Vilafranca, o amb ajuntaments, destaquen els museus de l'Església. Els dels bisbats de Girona, Solsona i la Seu d'Urgell van fer un consorci amb la Generalitat de Catalunya i avui la xarxa de museus, comptant-hi els nacionals, remodelats, és un altre front que pot fer lluir el país.

Ja que hem parlat de la presència de l'Església, no podem oblidar els importants arxius eclesiàstics i també la seva participació en l'alta cultura. Alguns eclesiàstics han escrit obres d'abast internacional. El jesuïta i polígraf Miquel Batllori és un savi reconegut internacionalment i la seva obra completa abasta vint volums. El benedictí de Montserrat Evangelista Vilanova va publicar fa pocs anys la *Història de la teologia cristiana*, la qual ha estat traduïda a diverses

llengües. I mossèn Ramon Roca-Puig va deixar a Montserrat la seva col·lecció de papirs que és la més important de Catalunya i una de les més destacades d'Europa. Roca-Puig publicà fragments de Ciceró, de la *Iliada* i l'*Anàfora de Barcelona*, text del cristianisme primitiu. En els darrers anys s'han anat publicant diplomataris i cartolaris de diòcesis i de monestirs, com el de Barcelona (que en sis volums només arriba fins al segle XI), el de Vic, el de Poblet i d'altres cenobis. Sovint el nou material inèdit que veu la llum permet d'endarrerir cronològicament la primera documentació de molts pobles o personatges. Al bisbat de Vic, per exemple, hi ha el fons documental més antic de tot Europa.

Un aspecte, que cada vegada es té més amb compte, és el de la cultura popular. En trenta anys les colles de castellers s'han duplicat i tenen presència en actes internacionals. Fa dues dècades que els grallers es trobaven en risc d'extingir-se i només hi havia un parell d'escoles. Ara són molts centenars i la gent jove s'ha afegit al carro. El bateig de gegants és tan clamorós que algú de l'administració em deia fa anys que calia donar-los la píndola per evitar tanta proliferació. Els grups de bastoners i de diables són convidats preferents de les festes majors. I el nombre d'esbarts és també molt alt. S'han recuperat balls parlats, la vitalitat de les Passions no es redueix sols a Olesa i Esparreguera. I les corals i els orfeons han fet créixer una antiga tradició musical molt catalana. I encara un esment de la Roda d'Espectacles als Barris, que duu als nuclis de l'antiga immigració actes i festes de gran tradició nacional i és una fórmula extraordinària per a fomentar la definitiva integració.

El camp de l'escriptura i del llibre ha arribat a un nivell que no té res a veure amb el dels anys trenta. Per exemple, si durant la República sortien en català mil llibres, ara se'n publiquen més de set mil. Però es veuen poc a les llibreries a causa de la saturació de títols i, com he dit, els diaris, llevat d'alguna excepció, a penes parlen d'obres catalanes. Una vergonya! L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana passa de llarg del miler de socis. Noves generacions d'arreu de Catalunya s'han incorporat a la nostra literatura com a creadors o com a lectors. Cal observar que, a diferència d'abans de la Guerra Civil, s'ha consolidat un grup d'escriptors en llengua castellana que són de la terra. Heus ací el resultat de més de trenta anys de manca d'ensenyament de la llengua i de tribunes escrites i orals... També han estat un estímul els nombrosos premis de literatura o d'investigació per a obres en català que multipliquen per quatre o per cinc els que hi havia els anys trenta.

I no puc passar per alt la florida de diccionaris en llengües tan allunyades com el japonès o el sànscrit. Que, a més a més, acaben exhaurint-se. I en aquest ram cal destacar el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* i l'*Onomasticon Cataloniae* del savi Joan Coromines. No hi ha cap altra llengua a Europa que pugui comptar amb aquests dos immensos corpus.

Com a integrants de la cultura no podem deixar al marge l'esplet de pintors i escultors que en els darrers trenta anys han arribat a la plenitud o es destaquen com a valors cotitzats. Les nombroses exposicions d'artistes plàstics d'abans han permès una recuperació amb grans catàlegs que recullen i retornen a l'actualitat figures que durant el franquisme havien restat a l'ombra més per manca de possibilitats dels nuclis actius del moment que per raons polítiques.

I he deixat en darrer terme un comentari llarg sobre la vuitantena de centres d'estudis, locals o comarcals, que existeixen a Catalunya. Fa quaranta anys hi havia instituts d'estudis a tres capitals de província, i a Barcelona el més antic a la casa de l'Ardiaca, que havia fundat Agustí

Duran i Sanpere. Ara els centres d'estudis han irradiat arreu del territori i hi ha poblacions petites que també n'han creat. Abans, com ho he comentat moltes vegades, la clàssica monografia local, quan existia, l'havia escrita el rector, l'apotecari o un propietari il·lustrat. Ara amb la massiva presència de llicenciats universitaris les històries locals són fetes per ells i sovint hi donen un vessant social, econòmic o demogràfic. Per exemple, s'editen obres sobre la Guerra del Francès a Arenys de Mar, sobre l'efecte de les pestes al Montsià, o bé sobre les onades d'occitans a Catalunya als segles XVI i XVII, matèria que ha merescut més de cinquanta estudis o articles. L'enyorat i rigorós Antoni Massanell hi va dedicar dos treballs referits a Vilafranca.

Aquests centres d'estudis, que recentment s'han coordinat, publiquen no sols llibres, sinó també revistes o anuaris on les matèries miscel·làniques ens ofereixen dades de microhistòria local però que ajuden a enriquir la història general de Catalunya. Tenim un exemple ben a prop: l'Institut d'Estudis Penedesencs, en la fundació del qual trobem, naturalment, el senyor Parera. Crec que té uns mil socis i és un exemple de vitalitat, d'exigència, i compta ja amb un catàleg nodrit. No ens adonem prou del valor que té aquest teixit cultural dels centres d'estudis que cal afegir al dels centres o ateneus dels quals ja hem parlat. És un fenomen que es dona poc Espanya endins i que complementa en més d'un aspecte la tasca de les universitats, bé que no en totes elles la investigació és prou rellevant.

La bibliografia local diria que ultrapassa en aquests trenta anys els dos mil títols. L'Arxiu Nacional de Catalunya, a través del seu director Josep Maria Sans Travé, m'ha parlat alguna vegada de fer una bibliografia i potser una exposició d'aquestes obres locals i comarcals que podria comprendre del 1950 al 2000. Però no tenen gaire gent ni gaires recursos per a tirar-ho endavant. Només el catàleg de les obres patrocinades per Caixa Penedès supera el centenar.

I, finalment, m'he de referir, prescindint de la seva habitual i de vegades infranquejable modèstia, al senyor Josep Parera i Ripoll. Vaig tenir el goig de prologar el 1991 i el 1999 dos dels seus volums de discursos i presentacions sota el títol explícit *d'Una presència, un testimoniatge*. I vaig confirmar, havent-li parlat en unes quantes sessions, que la seva personalitat partia d'un llevat de cristianisme que amara la seva vida i que li dicta normes que procura seguir. Vaig escriure que Parera era “un exemple d'empresari, d'home de finances, d'impulsor cultural i, per damunt de tot, un servidor de l'ètica i del poble”. I repeteixo ara algunes de les seves sentències, prou eloqüents: “No volem que les caixes siguin inassequibles al sentiment” o bé que “l'estalvi és l'antídote de la usura i la malversació”. La seva filosofia de la vida s'expressa en aquests parlaments, sortosament aplegats en llibre. I jo hi vaig trobar, a més, “un estil de caient literari i lleugerament imatjat”. Per això el senyor Parera s'ha abocat a la cultura i va procurar que la caixa que presidia tingués en compte les edicions locals i comarcals. Hi ha caixes que es limiten a fer grans exposicions però marginen els qui demanen ajuts per a activitats o publicacions. No és el cas de la del Penedès, que continua l'esperit i la línia encetada fa anys. I amb projectes imaginatius com el que recollirà en un espai específic tota l'obra de Josep Maria Subirachs.

Avui el senyor Parera rep la Creu de Sant Ramon de Penyafort, un gegant medieval de la fe i de la cultura. No em pertoca d'exposar-ne els mèrits perquè hi ha qui ho farà. Una altra vegada es reconeix la trajectòria d'aquest català militant de la cultura i de l'Evangeli, el qual ens ha alligonat en tantes coses. Vilafranca i el país estan d'enhorabona. Per molts anys, senyor Parera!

*Un moment de l'acte d'imposició de la Creu de Sant Ramon de Penyafort.
D'esquerra a dreta: Josep Parera, president honorari de Caixa Penedès; Joan Solé, president de l'IEP;
Marcel Esteve, alcalde de Vilafranca; Josep Colomer, president de Caixa Penedès;
Xavier Puigdollers, president dels Amics de Sant Ramon de Penyafort, i l'escriptor Albert Manent.*

Josep Parera i Ripoll PARAULES D'AGRAÏMENT

Més que com un estrany, com un intrús —encara que rodejat de tantes amigues i amics— en aquest espai on sovintegen les paraules, s'hi fan debats, es recreen els sentits amb velles i noves músiques..., on hom escolta afers importants i on, fins i tot, s'hi prenen decisions oportunes per a la nostra ciutadania, m'he acostat a rebre una gràcia —i no altra cosa— que la benvolença d'una associació ha tingut a bé de reconèixer en la meva persona, i que l'autoritat de l'Estat de Dret s'ha dignat d'acollir plaentment a través del Ministeri de Justícia, seu de la Cancelleria de l'Orde de Sant Ramon de Penyafort.

No m'he aturat a examinar si hi ha hagut damunt meu, i per part de l'Associació d'Amics del nostre sant tan proper, atribucions meritòries, i que, en tot cas, sempre consideraré excessives. Cert és, però, que mai no he fet altrament, en la llargària dels meus dies mortals, que d'obrar, sincerament i discreta, en tot allò que he considerat un servei a la societat, raó normalíssima en tant que és patrimoni de qualsevulla persona dotada d'un seny adult i d'un útil discerniment, qualitats corrents en persones també corrents que, per si soles, no meriten majors estímuls.

Personatge universal, sant Ramon, servidor del pensament i de la paraula escrita en el Dret i la Justícia, els seus coneixements i la seva santedat il·luminen, alhora, des de la institució eclesial que ell va honorar, els referents intel·lectuals i jurídics dels homes i dones de tostemps.

Jo vull expressar, per tant, un agraïment pregon a tots aquells i aquelles —persones i entitats— que han fixat el seu esguard, generós i ben intencionat, sobre meu, com a discret enaltidor de la causa ramoniana; una acreditació gairebé anònima, sense altres mereixements que els d'haver treballat —indirectament i directa— a mantenir vibrant el missatge magistral d'un sant de casa nostra, des de tots els elements operatius i pràctics que he tingut o que m'han vingut a mà: actituds demostratives, altrament, que raonen, potencien i sublimen el valor amagat de les coses simples.

A més, aquest acte, el d'avui, ha contribuït a renovar la celebració festiva i solemne de Sant Ramon de Penyafort, en aquest espai incentivador i precís del meu record en passades i múltiples commemoracions; perquè aquest auditori té, per a mi, petjades entranyables, ara tot just quan es compleixen enguany els vint anys de la seva inauguració. Per això m'escau d'anomenar-lo sovint com un fogar o ara de la cultura ciutadana i tribuna de la bona notícia.

Efectivament, aquell vint-i-vuit d'abril de 1987, des d'aquí mateix, llançàvem bons auguris acompanyats de pressentides connotacions cíviques, a mena de missatges premonitoris d'allò que esperàvem d'aquest nou espai que estrenàvem il·lusionadament i que, en la projecció d'aquests vint anys transcorreguts, hom ha pogut anar assimilant pel do misteriós de la paraula justa, entesa com un servei.

Repetim ara, escrupolosament, el que dèiem llavors:

Perquè aquestes parets que avui ens donen empar poden fer —i molt— per alliberar-nos d'antics errors i de noves servituds, que en temps passats varen ser un llast i encara avui ens oprimeixen i ens maten. Un fòrum on hom discuteix i on un hom contrasta, amb altres semblants, el seu pensament i les seves idees, pot ser una escola permanent de formació humana, una altra manera democràtica d'aprendre a conviure, d'allunyar les tensions, de llimar superficialitats, de corregir protagonismes, de laborar per l'entesa entre els pobles. Un lloc on la paraula foragiti l'espasa i la tolerància esclareixi els nostres capteniments. Un espai on la virtut apresca ens decanti de tota vel·leïtat absurda i la cordialitat —a frec amb la caritat— sigui el vincle de tota relació.

Aquest és el nostre desig en posar en servei aquest Auditori, un terreny encara erm on, com en un bon conreu, ens hi cal fer créixer la veritat enfront del fingiment, l'honor substituint allò que deshonra la persona, la cultura anorreant allò que és profà. Persuadim-nos, encara, que el guariment dels nostres dèficits, que la grandesa de la nostra societat, que el prestigi i els valors de la pàtria, passen per l'arrasador comú, no pas d'una intel·ligència superior —popularment inaccessible per ço que té de selectiva— ans bé pels canals conductors d'una política generosa i qualitativa que, recollint l'home en la seva naturalitat, li comunica uns trets essencials de formació i de cultura.

Fins aquí la transcripció d'uns paràgrafs d'aquell acte inaugural.

És, doncs, dins d'aquests paràmetres naturals que cal emmarcar i dimensionar aquest acte justament celebrat. I és també amb aquest esperit, també repetit suara, que hem celebrat la memòria de Sant Ramon de Penyafort, que veié la llum en aquests mateixos verals que nosaltres tan distretament trepitgem; i que ell, més tard, obrint-se a més amplis itineraris, abeurats principalment a les fonts de la Mediterrània clàssica, amb les armes de la immutable doctrina i amb vera passió missional, emplenà i espargí arreu, de doctes i erudits coneixements, des d'una fe irreductible, com a home de lleis, expert conseller, mestre de moral i defensor de la veritat.

Sense decantar —ni menys usurpar— el sentit primigeni de l'endrega, li escauen aquí —per similitud i a manera puntual— les paraules del salm 99: “Vós heu posat els fonaments del dret; sou l'autor del dret i la justícia”. I que encara, ara, des de les altures, projecta la seva ancestral saviesa fins als mateixos límits del món.